

تهدیدشناسی دفاعی - امنیتی کشورهای همجوار ج.ا.ایران در افق رویداد سال ۲۰۲۵ میلادی (مورد پژوهی: کشور عراق)

مصیب قره‌بیگی^۱

محمدحسن نامی^۲

حامد ابراهیمی^۳

چکیده

شناسایی ابعاد و عناصر تهدید که سبب بی‌ثباتی و شکنندگی در دوام و بقا کشورها می‌شود، یکی از حوزه‌های مطالعاتی و عملیاتی مهم و راهبردی است. جمهوری اسلامی ایران به‌منابه موجودیت ژئوپلیتیک در جنوب غرب آسیا با ایدئولوژی اسلامی و انقلابی، یکی از قطب‌های تاثیرگذار در محیط پیرامونی خود در مقیاس منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است. استمرار ژرفا و نفوذ ژئوپلیتیک ایران در منطقه، مستلزم شناسایی، بازنگری و تعمیق علمی و عملی عوامل و سازه‌هایی است که می‌تواند به صورت‌های گوناگون ژرفای ژئوپلیتیک کشور را در مقیاس محلی، ملی و منطقه‌ای با چالش مواجه کند. به سبب چنین اهمیتی، شناسایی تهدیدهای دفاعی - امنیتی کشورهای همجوار ج.ا.ایران و به عنوان نمونه کشور عراق به عنوان هدف پژوهش حاضر در نظر گرفته شده است. پژوهش حاضر با روش آمیخته، به شناسایی تهدیدهای دفاعی - امنیتی کشور عراق پرداخته است. در این راستا، به شناسایی و دسته‌بندی گونه‌های تهدید در چارچوب هفت بعد نظامی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، سایبری، فناوری و زیست‌محیطی اقدام شده و سپس با استفاده از روش تحلیل روند و سناریونویسی در افق ۲۰۲۵ و با استفاده از نرم‌افزار SPSS به برآورد مجموع تهدیدهای هفت‌گانه فوق از سوی

۱. دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران - m.garehbaygi@ut.ac.ir

۲. دانشیار و عضو هیئت علمی دانشکده علوم و فنون فارابی - dr.mh.nami@gmail.com

۳. دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی -

ha4140009@yahoo.com

کشور عراق پرداخته شده است. یافته‌ها نشان داد فضای پیرامونی غرب ایران، محیط نسبتاً امن راهبردی محسوب می‌شود. کشور عراق از منظر ابعاد سیاسی و اقتصادی، به عنوان منبع تهدید نسبی علیه کشور به‌شمار می‌آید. بنابراین، به‌نظر می‌رسد که محیط پیرامونی غرب ایران از منظر تهدیدات نسبتاً ناامن راهبردی باشد.

کلمات کلیدی: تهدیدشناسی، دفاع و امنیت پایدار، سناریونویسی، محیط راهبردی، عراق

مقدمه

برآورد مجموعه رفتارها و کنش‌هایی که دوام و بقای یک موجود را به مخاطره می‌اندازد، در همه‌ی گونه‌های زیستی قلمرومند^۱ مشاهده می‌شود. از منظر تکاملی، موجودات، بخش مهمی از هویت و موجودیت خود را بر پایه‌ی قلمرو خود تعریف می‌کنند و از این رو، تخطی و تجاوز به قلمرو را برابر با به مخاطره افتادن دوام و بقای خود، یکسان می‌پندارند. از زاویه‌ی ذات‌گرایانه^۲ و دینی نیز مسئله‌ی موجودیت^۳ و قلمرو، به عنوان امری مستلزم تقید در نظر گرفته شده است که هرگونه تصدی یا تعدی به قلمرو دیگران، باید از توجیه منطقی و عقلانی برخوردار باشد. در همین راستا و در ساختارهای پیچیده مانند کشورها که مسئله‌ی قلمرو در آن، از اهمیت فزاینده‌تری برخوردار است، برآورد تهدیدات و شناخت ابعاد و زوایای آن، با موجودیت و بقای کشورها رابطه‌ی مستقیمی دارد. محیط پیرامونی یا به بیانی جغرافیایی‌تر، مجموعه‌ی همسایگان، از جمله واقعیت‌ها و موجودیت‌های جغرافیایی پیرامون کشورها هستند که نوع رفتار همگرایانه یا واگرایانه^۴ با آن‌ها در چارچوب مجموعه‌ی هم-بسته‌ای از تهدیدها و فرصت‌ها به‌وقوع می‌پیوندد. به سخن دیگر، نوع کدهای ژئوپلیتیکی

^۱- Territorial Bio-Species

^۲- Essentialistic

^۳- Entity

^۴- Convergence or Divergence

تعریف شده از سوی یک کشور که نشانگر رویکردهای سیاست خارجی آن است، تا اندازه‌ی زیادی بر کدهای ژئوپلیتیکی دیگر کشورها در مقیاس منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تاثیر می‌گذارد. کشور ایران، افزون بر قرارگیری در منطقه‌ی شکننده‌ی ژئوپلیتیکی غرب و جنوب غرب آسیا، با برخورداری از بیشترین تعداد همسایه در میان دیگر کشورهای جهان پس از روسیه، با وضعیت پیچیده‌ای از منظر تهدیدهای پیرامونی در مقیاس منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مواجه است. وضعیت مخاطرات دفاعی-امنیتی محیط پیرامونی ایران، به‌ویژه پس از شکل‌گیری انقلاب اسلامی و بازتعریف کدهای ژئوپلیتیکی انقلابی، ابعاد و سویه‌های متفاوتی یافت. سیاست‌های تقابلی با میدان ژئوپلیتیکی آمریکا و حرکت به سوی نوعی قطب سوم نظم منطقه‌ای در چارچوب گفتمان مقاومت، سبب شد تا در محیط پیرامونی ایران، فضایی از رقابت و همکاری تولید شود که این فضا نیز با توجه به معادلات منطقه‌ای و جهانی در دو طیف رقابتی و تعاملی در نوسان بوده است. رقابت فزاینده‌ی آمریکا با سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران و کوشش برای تولید حداکثری تهدید و فشار از سوی این کشور علیه ج.ا.ا و متحدانش، مسئله‌ی تهدیدات پیرامونی ج.ا.ا و شناسایی ابعاد و زوایای آنرا در شرایط کنونی به مسئله‌ای استراتژیک و حیاتی مبدل ساخته است. از این رو، پژوهش حاضر کوشیده است تا به شناسایی تهدیدات دفاعی-امنیتی جمهوری اسلامی ایران از سوی کشور عراق بپردازد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر، از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از نوع تحقیقات آمیخته است. برای شناسایی تهدیدها، نخست به شناسایی و دسته‌بندی گونه‌های تهدید در چارچوب هفت بعد نظامی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، سایبری، فناوری و زیست‌محیطی اقدام شده و سپس در چارچوب تحلیل روند و سناریونویسی در افق ۲۰۲۵ به برآورد مجموع تهدیدهای هفت‌گانه فوق از سوی کشور عراق علیه ایران پرداخته شد. جامعه آماری این تحقیق شامل اسناد و منابع در دسترس محقق و همچنین اساتید، خبرگان، مدیران و

فرماندهان متخصص در زمینه تهدیدات، ژئوپلیتیک، امنیت ملی، سیاست‌مداران دانشگاهی و استراتژیست‌های نظامی ستاد کل نیروهای مسلح می‌باشند. در این پژوهش جامعه آماری با توجه به حساسیت و خاص بودن موضوع پژوهش محدود می‌باشد. در مرحله پیمایش خبرگان با توجه به معیارهای حجم و تعداد نمونه در تحلیل روند و سناریوپژوهی، حضور دست‌کم ۲۰ نفر برای تکمیل پرسشنامه برآورد شد. در پژوهش حاضر به منظور شناسایی تهدیدات احتمالی کشور عراق علیه ایران، از طریق طراحی و تدوین پرسشنامه بر اساس هفت بعد مشخص شده تهدید، در افق ۵ سال آینده، سنجیده شده است.

۱. مفاهیم تحقیق

امنیت^۱

«طرح مفهوم امنیت پایدار متضمن یک مفهوم نو در مباحث امنیتی است» (عباس‌زاده و کرمی، ۱۳۹۰: ۳۲). «پایداری»، مفهوم تازه‌ای است که به ویژه در روند تحولات جهانی در سه دهه‌ی گذشته و بر اثر بیم‌ها و امیدهای تازه، مطرح شده و گسترش یافته و با اقبال رو به رو شده است. امنیت پایدار مستلزم توجه به تمامی وجوه امنیت است. به سبب ظرفیت‌های گرد آمده در امنیت پایدار با وجود پیشینه‌ی کوتاه آن، این مفهوم در پهنه‌های گوناگون به ویژه در موضوع «توسعه»، در سطح جهان و در محافل گوناگون بسیار مورد توجه قرار گرفته است. «پایداری» و مفاهیم ترکیبی آن مانند «امنیت پایدار»، ناظر بر درک جامعی است که بر پایه‌ی آن به هم‌ه‌ی عوامل موثر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی (اقتصادی و محیط‌زیستی) در کنار یکدیگر و در تعامل با هم توجه می‌شود (نصیری، ۱۳۸۴: ۸۲). سطح امنیت در دو بعد داخلی و خارجی و محیط امنیت شامل امنیت دفاعی، اقتصادی، سیاسی و فضای مجازی (سایبری) است که با توجه به محیط تهدیدها مانند تهدیدهای مربوط به احتمال ضربه‌ی نظامی آمریکا و رژیم صهیونیستی، تروریسم و تهدیدهای فضای مجازی باید مورد توجه قرار گیرند (Draft, 2010: 4).

^۱ - Security

تهدید^۱

تهدید در لغت به معنای بیم، ترسانیدن و ترهیب است. برخی از لغت‌نامه‌ها، تهدید را بیان و ابراز قصد آسیب

رساندن، نابودی یا تنبیه کردن دیگران از روی انتقام یا ارباب می‌دانند. فرهنگ آکسفورد نیز در تعریف تهدید، آن را

«قصد ابراز شده برای صدمه، یا آسیب‌رسانی یا دیگر اقدامات خصمانه علیه کسی معرفی می‌کند». در پاره‌ای از متون، تهدید به معنای توانایی‌ها، نیت و اقدام‌های دشمنان بالفعل و بالقوه برای جلوگیری از دستیابی رقیب به مقاصد امنیتی، تعریف شده است (عبدالله‌خانی، ۱۳۹۲: ۸۴).

تحلیل روند^۲

مطالعه‌ی یک روند مشخص به منظور کشف ماهیت، علل پیدایش، سرعت توسعه و پیامدهای بالقوه‌ی آن، تحلیل روند نامیده می‌شود. تحلیل روند یکی از متداول‌ترین روش‌های پیش‌بینی و برآورد است. روند، خود به معنای میل و حرکت به سوی ارزش‌هایی در سری‌های زمانی است که با نظم ثابت کاهش یا افزایش می‌یابد. متغیرها، پیشران‌ها و عوامل تأثیرگذار بر محیط باید شناسایی و تحت نظر قرار گیرند و این امر نیازمند الگوی خاص خود است (Aynal, 2015: 24).

سناریو^۳

سناریوها، توصیف‌هایی از رویدادهای ممکن و چندگانه‌ای هستند که احتمال وقوع آنها در آینده وجود دارد؛ آمیزه‌ای از پیش‌بینی‌های تخیلی و در عین حال، واقع‌گرایانه از رویدادهای احتمالی آینده است. در هر پژوهشی، سناریوسازی معمولاً یک سبد از سناریوها ساخته و پرداخته می‌شود. سپس، میانگین این سناریوها به عنوان محتمل‌ترین آینده در نظر گرفته

^۱. Threat

^۲. Trend Analysis

^۳. Scenario

می‌شود. به عبارت دیگر، سناریو، راهی برای جمع‌آوری نتایج تحقیقات آینده‌پژوهی است. سناریو، مدیریت ریسک و مخاطره را ممکن می‌سازد و طراحی سناریو، فعالیتی است که با برنامه‌ریزی استراتژیک ارتباط عمیقی دارد (لیندگارد و باند هولد، ۱۳۹۶: ۳).

۲. پیشینه تحقیق

۲.۱. پیشینه داخلی

کلاتری و افتخاری (۱۳۹۸) در مقاله‌ای به «شناسایی و تبیین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با تهدیدات و مخاطرات پیرامونی کشور» پرداخته‌اند. این مقاله که در چارچوب نظرسنجی از نخبگان، تدوین و تحلیل شده است، نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران در محیط پیرامونی خود با سه دسته تهدیدات نرم (مانند سیاست‌های پیش-دستانه)، تهدیدات سخت (پیمان‌های نظامی و اقتصادی) و تهدیدات دانش‌محور (تبلیغات و فعالیت‌های رسانه‌ای) مواجه است. نویسندگان مقاله، رهیافت مقابله و مدیریت سه تهدید یاد شده را از طریق «راهبرد تهدید در برابر تهدید»، امکان‌پذیر دانسته‌اند که مستلزم حرکت به سوی ائتلاف‌های اقتصادی و امنیتی با کشورهای متحد پیرامونی و فرامنطقه‌ای است (کلاتری و افتخاری، ۱۳۹۸).

صالح‌نیا و بختیاری (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP)»، با استفاده از یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (MCDM) به شناسایی و طبقه‌بندی مهمترین تهدیدهای امنیتی جمهوری اسلامی ایران در محیط پیرامونی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از اجرای روش AHP حاکی از اولویت معیار نظامی - اطلاعاتی در سطح معیارها و همچنین اولویت بالای جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی در سطح گزینه‌ها است. جدول زیر، نتیجه اجرای مرحله نهایی روش AHP در تحقیق یاد شده است که، در آن، اولویت‌بندی نهایی ابعاد حوزه امنیت ملی با در نظر گرفتن اوزان معیارها و تعیین اوزان نهایی مشخص می‌شود (صالح‌نیا و بختیاری، ۱۳۹۷). (جدول ۱).

جدول (۱) وزن نسبی تهدیدات امنیت در محیط پیرامونی

اولویت	عنوان تهدید	ضریب تهدید	موضوع تهدید
۱	جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی	۰,۰۹۰	نظامی - اطلاعاتی
۲	ترور و تروریسم	۰,۰۷۵	نظامی - اطلاعاتی
۳	تهدیدات سایبری در حوزه نظامی و اطلاعاتی	۰,۰۷۴	نظامی - اطلاعاتی
۴	تهدیدات ناظر بر فضای اقتصاد کلان	۰,۰۶۹	اقتصادی
۵	بحران ناکارآمدی نظام اداری و اقتصادی	۰,۰۶۹	اقتصادی
۶	بحران‌های ناظر بر حاکمیت ملی	۰,۰۶۵	فرهنگی - سیاسی
۷	جنگ و نبرد با خاستگاه برون‌مرزی	۰,۰۵۵	نظامی - اطلاعاتی
۸	وابستگی اقتصادی	۰,۰۵۲	اقتصادی
۹	آسیب‌های اجتماعی	۰,۰۵۱	فرهنگی - سیاسی
۱۰	بحران هویت	۰,۰۵۰	فرهنگی - سیاسی
۱۱	بحران‌های قومیتی - مذهبی	۰,۰۴۶	فرهنگی - سیاسی
۱۲	فساد اقتصادی - اداری	۰,۰۴۳	اقتصادی
۱۳	جنگ و نبرد با خاستگاه درون‌مرزی	۰,۰۳۸	نظامی - اطلاعاتی
۱۴	بحران آب	۰,۰۳۲	محیطی - منابع
۱۵	تحریم و انزوای اقتصادی	۰,۰۳۱	اقتصادی
۱۶	تسلیحات هسته‌ای و سلاح‌های نامتعارف	۰,۰۲۴	نظامی - اطلاعاتی
۱۷	بحران ارزش‌ها و فرهنگ ناهنجار	۰,۰۲۳	فرهنگی - سیاسی
۱۸	بحران‌های ناشی از فناوری‌های جدید	۰,۰۲۰	فرهنگی - سیاسی
۱۹	جاسوسی اقتصادی و صنعتی	۰,۰۱۸	اقتصادی
۲۰	گروه‌های معاند سیاسی	۰,۰۱۴	فرهنگی - سیاسی

۲۱	بحران‌های مربوط به حوزه علم و فناوری	۰,۰۱۱	فرهنگی - سیاسی
۲۲	بحران هوا	۰,۰۱۱	محیطی - منابع
۲۳	بحران‌های ناظر بر سلامت عمومی	۰,۰۰۶	محیطی - منابع
۲۴	بلایای طبیعی	۰,۰۰۶	محیطی - منابع
۲۵	بحران‌های زیست‌محیطی	۰,۰۰۶	محیطی - منابع
۲۶	بحران خاک و زمین	۰,۰۰۶	محیطی - منابع
۲۷	بحران جمعیت	۰,۰۰۵	محیطی - منابع
۲۸	بحران‌های ناظر بر منابع تجدیدناپذیر	۰,۰۰۵	محیطی - منابع

(منبع: صالح‌نیا و بختیاری، ۱۳۹۷)

رشیدی (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای با عنوان «آسیب‌شناسی ژئوپلیتیکی برنامه‌ریزی دفاعی - امنیتی با رویکرد آمایش سرزمین و ارائه مدل راهبردی»، بر آن است که در مبحث آمایش سرزمین، مباحث دفاعی و امنیتی تاکنون در حد ملاحظات دفاعی و امنیتی و اخیراً پدافند غیرعامل مورد توجه قرار گرفته است و در کشور ایران این ملاحظات دفاعی - امنیتی در طرح‌های استانی و ملی، تنها در حد یک تیتراژ تحلیلی سطحی و توصیفی از مسائل بدهی تقلیل پیدا کرده است. این در حالی است که آمایش سرزمین یک رویکرد منطقی به فضای جغرافیایی است که تمامی مسائل اکولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، دفاعی و امنیتی را در بر می‌گیرد. از نظرگاه رشیدی، از آنجایی که آمایش سرزمین مشتمل بر سه بعد انسان، فضا و فعالیت است، مسائل دفاعی و امنیتی نیز بخشی از فعالیت‌های انسان و به‌عنوان فعالیت‌های حیاتی، مهم، حساس، الزامی و راهبردی قلمداد می‌شود.

رضائی‌سکه‌روانی (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان «شناسایی تهدیدهای آمایشی مناطق پیرامونی ایران با تاکید بر ملاحظات دفاعی امنیتی» ضمن مد نظر قرار دادن وضعیت موجود ایران در چهارچوب ملاحظات دفاعی - امنیتی ناشی از آمایش سرزمین، توزیع فضایی فعالیت‌ها و جمعیت را بررسی کرده و با توجه به یافته‌های تحقیق، برای رسیدن به سازماندهی فضائی مطلوب‌تر در کشور به ارائه‌ی پیشنهاد در سه مقوله برنامه‌های آمایشی، اقتصادی و دفاعی

پرداخته است. رویکرد کلی این پژوهش، آمایش دفاعی-امنیتی و ساماندهی مجدد فعالیت‌ها و جمعیت به عنوان دو عنصر اصلی فضای سرزمینی با هدف امنیت پایدار در کشور است. صفوی و صادقی بکیانی (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای به «تهدیدشناسی محیط امنیتی پیرامونی جمهوری اسلامی ایران» پرداخته‌اند و با برجسته‌سازی تهدیدات داعش، محیط پیرامونی ایران را در قالب بحران‌های نوپدید در جهان اسلام، بررسی و تحلیل کرده‌اند. نتایج این تحقیق، نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران به واسطه‌ی موقعیت ژئوپلیتیک خود به عنوان یکی از کشورهای جهان اسلام، کشورهای همسایه‌اش همانند حلقه‌هایی هستند که به دور این هسته‌ی مرکزی قرار دارند. عامل محوری به عنوان مشخص‌کننده‌ی بازیگران و تهدیدات هر مجموعه امنیتی می‌باشد؛ از این رو در فضای محیط‌های امنیتی پیرامونی ایران که در یک شبکه‌ی ژئوپلیتیک در هم پیچیده‌ای قرار گرفته است، یکی از عوامل محوری بحران‌های قومی-نژادی و دینی-مذهبی می‌باشد که گونه‌ای از بحران در جهان اسلام را شامل می‌شود. این بحران‌ها به واسطه‌ی فعال بودن یا قابلیت فعال شدن در کانون‌ها و مناطق مختلف پیرامونی ما در یک کلیت، بحران ژئوپلیتیکی را رقم زده یا می‌زنند. این عامل محوری در قالب تشکیلاتی-ساختاری خود را به شکل باز فعال شدن گروه‌های تروریستی تکفیری در قالب جدیدی به نام داعش با ویژگی سرزمین پایه و فراملیتی نمایان می‌سازد.

حسن کامران و دیگران (۱۳۹۲)، در کتابی با عنوان «تهدیدشناسی دفاعی-امنیتی سرزمینی ایران از منظر پدافند غیرعامل»، بر لزوم توجه ویژه به مقوله‌ی امنیت دفاعی-نظامی و به‌کارگیری پدافند غیر عامل در آمایش سرزمین تأکید کرده‌اند. نویسندگان در این کتاب به دنبال تبیین آمایش دفاعی سرزمین به‌عنوان پدافند غیر عامل هستند که نوعی پیشگیری از مخاطرات طبیعی، انسانی و امنیتی-نظامی ایران در محیط پیرامونی و داخلی است.

معاونت پژوهش و تولید علم دانشگاه عالی دفاع (۱۳۸۷)، کتابی را با عنوان «آمایش ملی سرزمین و تأسیسات حیاتی» تدوین کرده است. در این کتاب، ملاحظات امنیتی و دفاعی در آمایش سرزمین مورد توجه قرار گرفته و توجه خاصی به مسئله‌ی قومیت، اقلیت و مفاهیم ژئوپلیتیکی شده است. در این کتاب به شیوه‌ی استقرار فضایی تأسیسات حیاتی کشور در

جغرافیای ملی توجه ویژه‌ای شده و به نحوی این نوشته، نوعی آمایش سرزمین با رویکرد پدافند غیرعامل را دنبال کرده است.

جدول (۲) تحلیل پیشینه‌های داخلی

ردیف	نام نویسنده	عنوان اثر	سال انتشار	نام مجله و مکان چاپ	نتیجه‌گیری
۱	کلانتری و افتخاری	شناسایی و تبیین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با تهدیدات و مخاطرات پیرامونی کشور	۱۳۹۸	فصلنامه آفاق امنیت، دانشگاه امام حسین (ع)	رهیافت مقابله و مدیریت سه تهدید یاد شده را از طریق «راهبرد تهدید در برابر تهدید»، امکان‌پذیر دانسته - اند که مستلزم حرکت به سوی ائتلاف‌های اقتصادی و امنیتی با کشورهای متحد و پیرامونی و فرمانطقه‌ای است.
۲	صالح‌نیا و بختیاری	شناسایی و اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با	۱۳۹۷	فصلنامه تحقیقات راهبردی و سیاست - گذاری، تهران	اولویت معیار نظامی - اطلاعاتی و همچنین اولویت بالای جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی.

			روش تحلیل سلسله‌مراتبی		
تهدید دفاعی - امنیتی به عنوان مسائل اکولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی.	فصلنامه نگرش‌های نو، دانشگاه گرمسار	۱۳۹۷	آسیب‌شناسی ژئوپلیتیکی برنامه‌ریزی دفاعی-امنیتی با رویکرد آمایش سرزمین و ارائه‌ی مدل راهبردی	رشیدی	۳
تهدیدشناسی دفاعی-امنیتی و ساماندهی مجدد فعالیت‌ها و جمعیت به عنوان دو عنصر اصلی فضای سرزمینی با هدف امنیت پایدار در کشور.	فصلنامه آمایش، دانشگاه تهران	۱۳۹۶	شناسایی تهدیدهای آمایشی مناطق پیرامونی ایران با تاکید بر ملاحظات دفاعی امنیتی	رضائی سکه‌روانی	۴
عامل محوری به عنوان مشخص کننده‌ی بازیگران و تهدیدات هر	فصلنامه ژئوپلیتیک، تهران	۱۳۹۵	تهدیدشناسی محیط امنیتی پیرامونی	صفوی و صادقی بکیانی	۵

مجموعه امنیتی می باشد.			جمهوری اسلامی ایران		
توجه ویژه به مقوله‌ی امنیت دفاعی - نظامی و به کارگیری پدافند غیر عامل در شناسایی تهدیدهای پیرامونی ج.ا.ا.	فصلنامه جغرافیا، انجمن جغرافی - دانان ایران، تهران	۱۳۹۲	تهدیدشناسی امنیتی - دفاعی سرزمینی ایران از منظر پدافند غیر عامل	کامران و دیگران	۶
توجه خاص به مسئله‌ی جمعیت، قلمرو و آمایش دفاعی - امنیتی.	دانشگاه عالی دفاع ملی	۱۳۸۷	آمایش ملی سرزمین و تأسیسات حیاتی	معاونت پژوهش و تولید علم دانشگاه عالی دفاع ملی	۷

پیشینه خارجی

مرکز پژوهش‌های کنگره آمریکا (۲۰۲۰)، در گزارشی به بررسی مبسوط «تهدیدهای محیط پیرامونی، سیاست‌های دفاعی و تهاجمی جمهوری اسلامی ایران» پرداخته است. در این گزارش، به بررسی برنامه‌ی هسته‌ای و موشکی ایران، مناطق همگرا و واگرا با ایران، شامل آسیای صغیر، منطقه‌ی خلیج فارس، سوریه، عراق، شاخ آفریقا و به‌ویژه مصر، آسیای مرکزی

و آسیای جنوبی پرداخته است. همچنین در این گزارش، مجموعه سیاست‌گذاری‌های ایران در محیط فرامنطقه‌ای شامل شرق و جنوب شرق آسیا، آمریکای لاتین و آفریقا پرداخته شده است. این گزارش، نتیجه می‌گیرد که جمهوری اسلامی ایران از سیاست‌های صرفاً تهاجمی و سخت‌افزارانه به سوی سیاست‌های نرم در چارچوب ائتلاف و هم‌پیمانی با کشورهای غیر اروپایی پیش می‌رود.

سانتینی ۱ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای به بررسی تهدیدهای منطقه‌ای علیه ایران پرداخته است. این مقاله، بر اساس نظریه‌ی پیچیدگی، بر آن است که مقوله‌ی تهدید و شناخت آن در همه‌ی مناطق پیرامونی ایران، مسئله‌ای چندبعدی و درهم تنیده است. از منظر تهدید، کشور مشخصی در منطقه از منظر بعدها و قابلیت‌های ژئوپولیتیک، قادر به تهدید بقاء و دوام ایران نیست؛ اما فرسایش‌پذیری روابط ایران با کشورهای عرب حاشیه‌ی خلیج فارس، می‌تواند از منظر اقتصادی و راهبردی برای وضعیت فعلی ایران، نوعی آسیب‌پذیری راهبردی به‌شمار رود. از این رو، نویسنده نتیجه می‌گیرد که تهدیدهای عمده‌ی ایران پس از خروج آمریکا از برجام، بیشتر متوجه حوزه‌ی خلیج فارس و به‌ویژه عدم بهره‌مندی اقتصادی از مزیت‌های ژئواکونومیک کشورهایمانند امارات و کویت است.

تئودور جونز ۲ و آل‌مندینگر ۳ (۲۰۱۸)، کتابی با عنوان «قلمرو، هویت و تهدیدشناسی: حاکمیت فضایی در ملت‌های پراکنده»^۴، تألیف کرده‌اند. این کتاب زمینه را برای یک مطالعه‌ی بین‌رشته‌ای درباره‌ی قلمرو، هویت و تهدید در مقیاس ملی و فراملی فراهم کرده است. این کتاب که به عنوان یک پروژه‌ی منطقه‌ای از سوی حزب نو کارگری بریتانیا پشتیبانی شده است، چشم‌اندازی چندگانه به سیاست‌گذاری منطقه‌ای به‌ویژه برای کشور بریتانیا دارد تا بتواند هویت‌ها و نژادهای چندپاره‌ی موجود در قلمرو اروپا و قاره‌های دیگر

1. Santini

2. Mark Tewdwr-Jones

3. Philip Allmendinger

4. Territory, Identity and Defensing: Spatial Governance in a Fragmented Nations

را سازماندهی کند. نویسندگان این کتاب، در بخش خارمیانه و ایران، با توجه به عدم شناخت عمیق سیاست‌گذاران بریتانیایی از ماهیت تمدنی و قلمروخواهی ایران، معتقد هستند که مجموعه تهدیدهایی که از سوی گروه‌های ساختارشکن مانند داعش و بنیادگرایی اسلامی، از جمله تهدیدها و چالش‌های ایران در منطقه است که در بیشتر موارد این تهدیدها از منظر ژئوپلیتیک، برای بریتانیا و اروپا نیز تهدیدهایی جدی به‌شمار رود و از این رو، همگرایی با ایران برای مهار و مدیریت تهدیدهای هویت‌خواهانه در منطقه، ضروری می‌نماید.

هاوگتون ۱ (۲۰۱۸)، در مقاله‌ی «سیاست‌گذاری امنیتی جدید: مدیریت دفاعی با فضاهای نرم و مرزهای فازی»^۲، معتقد است که سیاست‌گذاری دفاعی-امنیتی فازی، نگاه و توجهی کل‌گرا، راهبردی، جامع، منسجم و هماهنگ‌تر از رویکردهای پیشین به امنیت پایدار دارد. از نظر هاوگتون، برای مدیریت مناطقی مانند غرب آسیا که از ترکیب چندپاره‌ی قومیت‌ها و نژادها به‌وجود آمده‌اند، به‌کارگیری مدیریت امنیتی فازی (چندسویه و ترکیبی) ضرورت دارد. در این مقاله، تهدیدهای محیط پیرامونی ایران در کنار پیشینه‌ی کشورهای غرب آسیا، به مسائل قومی-زبانی، نژادی و دینی منحصر گردیده است و به زعم نویسنده، مسائل دفاعی-امنیتی کشورهای منطقه از جمله ایران در افق سال ۲۰۲۵ میلادی، بر واگرایی‌ها و گسل‌های قومی و زبانی متمرکز خواهد بود.

توسیسیس ۳ و گرثیس ۴ (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «سیاست‌گذاری‌های امنیتی فرامنطقه‌ای اتحادیه‌ی اروپا و نوع حاکمیت»^۵، گزارشی درباره‌ی سیاست‌های امنیتی و دفاعی اتحادیه‌ی اروپا در خارج از قاره‌ی اروپا و ارتباط آن با نوع حاکمیت در اتحادیه‌ی اروپا ارائه داده‌اند.

1. Graham Haughton

2. New Spatial Planning: Territorial Management with Soft Spaces and Fuzzy Boundaries

3. Iván Tosics

4. Antal Gertheis

5. National Spatial Planning Policies and Governance Typology

هدف از این پژوهش که به صورت یک برنامه‌ی کاری ارائه شده است، برنامه‌ریزی توسعه‌ی رویکردهای امنیتی اتحادیه‌ی اروپا مستقل از ناتو است. در این پژوهش، شکست برجام به عنوان یکی از تهدیدهای مهم تلقی شده است که محیط پیرامونی ایران را حساس می‌کند. توسییس و همکاری در این پژوهش، به بررسی نوع حاکمیت ملی در کشورهای عضو اتحادیه‌ی اروپا و تأثیر آن بر رویکردهای امنیتی این اتحادیه پرداخته است. در این پژوهش به صورت کلی، رابطه‌ی نوع رویکرد امنیتی در کشورهای اروپایی به مناطق مختلف از جمله غرب آسیا مورد توجه قرار گرفته است. روی هم رفته، این پژوهش نوعی چهارچوب نهادی ا برای شناسایی تهدیدها و فرصت‌های امنیتی درون و پیرامون کشورهای غرب آسیا به کار رفته است که در آن، مجموعه‌ای از ساختارهای سیاسی، اقتصادی و ترکیب جمعیتی در نظر گرفته شده است.

کمیته مطالعاتی سیاست خارجی وابسته اتحادیه‌ی اروپا (۲۰۱۶)، در گزارش خود درباره‌ی «امنیت جهانی» که در تاریخ ۱۲ فوریه‌ی ۲۰۱۶ میلادی ۳ به صورت فشرده منتشر شده است، به کارگیری روش‌ها و تکنیک‌های مستقل و ائتلافی در موضوعات امنیتی و دفاعی را بسیار مهم ارزیابی کرده است. این گزارش لزوم توجه کشورهای عضو دائم اتحادیه‌ی اروپا به مسئله‌ی رویکرد امنیتی و به‌ویژه در حوزه‌ی امنیت دریایی را یکی از اهداف و چشم-اندازهایی برشمرده است که اعضای این اتحادیه باید برای دستیابی بدان و فراهم کردن زمینه‌ها برای اجرا و پژوهش را فراهم آورند. از مهم‌ترین اهدافی که در حوزه‌ی امنیت دریایی در اتحادیه‌ی اروپا باید دنبال شود، «توسعه‌ی پایدار و امنیت پایدار» در این مناطق است که طیف وسیعی از توسعه‌ی ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، توریستی، نظامی و طبیعی را دربرمی‌گیرد. برپایه‌ی این گزارش، امنیت پایدار باید به‌گونه‌ای پیش رود که سبب

1. Institutional Framework

2. Council of the European Union

3. Council confirms deal on maritime and security planning, Brussels, 12 February 2016, 7500/14, (OR. en),

تضمین بقای جمعی در اتحادیه‌ی اروپا، دوری از بحران‌های زیست‌محیطی، پراکنش فضایی توسعه به‌صورت همگن و متجانس و نیز فراهم آوردن بستر امنیت و رفاه پایدار شود.

جدول (۳): تحلیل پیشینه‌های خارجی

ردیف	نام نویسنده	نام اثر	سال انتشار	نام مجله و مکان چاپ	نتیجه‌گیری
۱	مرکز پژوهش‌های کنگره‌ی آمریکا	تهدیدهای محیط پیرامونی، سیاست‌های دفاعی و تهاجمی جمهوری اسلامی ایران	۲۰۲۰	US Congress	جمهوری اسلامی ایران از سیاست‌های صرفاً تهاجمی و سخت‌افزارانه به سوی سیاست‌های نرم در چارچوب ائتلاف و هم‌پیمانی با کشورهای غیر اروپایی پیش می‌رود.
۲	سانتینی	بررسی تهدیدهای منطقه‌ای علیه ایران	۲۰۱۹	Middel East Policy, Italy	فرسایش‌پذیری روابط ایران با کشورهای عرب حاشیه‌ی خلیج فارس، از منظر اقتصادی و راهبردی برای وضعیت فعلی ایران، نوعی آسیب‌پذیری راهبردی محسوب می‌شود.
۳	تئودور جونز و آل‌مندینگر	قلمرو، هویت و تهدیدشناسی: حاکمیت فضایی در ملت‌های پراکنده	۲۰۱۸	Brit. Dep. London	مجموعه تهدیدها از سوی گروه‌های ساختارشکن مانند داعش و بنیادگرایی اسلامی، از جمله چالش‌های دفاعی-امنیتی ایران در منطقه است
۴	هاوگتون	سیاست‌گذاری امنیتی جدید: مدیریت دفاعی با	۲۰۱۸	Oxford	واگرایی‌ها و گسل‌های قومی و زبانی به عنوان مهمترین مسائل و تهدیدهای امنیتی ایران.

			فضاهای نرم و مرزهای فازی		
۵	توسیس گرثیس	و	سیاست‌گذاری‌های امنیتی فرامنطقه‌ای اتحادیه‌ی اروپا و نوع حاکمیت	۲۰۱۷	EU Council, Paris
					شکست برجام به عنوان یکی از تهدیدهای مهم است که محیط پیرامونی ایران را حساس می‌کند.
۶	کمیته‌ی مطالعاتی سیاست خارجی وابسته اتحادیه- ی اروپا		امنیت جهانی	۲۰۱۶	EU Council, Brussels
					گسترش بحران‌های زیست‌محیطی به عنوان تهدید امنیتی در جهان و از جمله در ایران

از نظر شما اقدامات نظامی تهدیدآمیز ذیل دارای چه میزان احتمال وقوع از سوی کشور مذکور (عراق) است؟

عراق								اقدامات نظامی	رتبه
احتمال تهدید									
جمع زیاد	متوسط	جمع کمها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۰٪	۰٪	۱۰۰٪	۰٪	۰٪	۰٪	۱۷٪	۸۳٪	اشغال یا تصرف بخشی از خاک کشور	۱
۰٪	۷٪	۹۳٪	۰٪	۰٪	۷٪	۱۰٪	۸۳٪	توانایی نظامی برای عملیات نیمه گسترده نظامی	۲
۰٪	۰٪	۱۰۰٪	۰٪	۰٪	۰٪	۲۷٪	۷۳٪	توانایی نظامی برای عملیات ضربتی و محدود	۳
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۱۷٪	۸۰٪	جنگ نیابتی علیه کشور و انقلاب	۴
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۳۰٪	۶۷٪	قطع خطوط مواصلاتی دریایی کشور	۵
۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۰٪	۰٪	۱۰٪	۲۳٪	۶۷٪	قطع خطوط مواصلاتی هوایی کشور	۶
۰٪	۲۷٪	۷۳٪	۰٪	۰٪	۲۷٪	۲۷٪	۴۷٪	و اگذاری معبر و گذرگاه برای تهاجم دشمنان	۷
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۳۰٪	۶۷٪	بحران آفرینی در محور مقاومت	۸
۰٪	۷٪	۹۳٪	۰٪	۰٪	۷٪	۳۰٪	۶۳٪	ائتلاف نظامی علیه کشور	۹
۲۰٪	۳٪	۷۷٪	۱۰٪	۱۰٪	۳٪	۴۷٪	۳۰٪	واگذاری سرزمین خود به دشمنان فرمانطقه‌ای ایران	۱۰
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۱۷٪	۸۰٪	بکارگیری عناصر ضد انقلاب و معاند علیه نظام	۱۱

۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۲۰٪	۷۷٪	بحران آفرینی امنیتی در نوار مرزی و عمق کشور	۱۲
۰٪	۲۰٪	۸۰٪	۰٪	۰٪	۲۰٪	۴۷٪	۳۳٪	ایجاد برتری در حوزه موازنه تسلیحاتی	۱۳
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۲۷٪	۷۰٪	متقاعدسازی نیروهای فرامنطقه‌ای برای تهاجم نظامی	۱۴
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۱۷٪	۸۰٪	انجام عملیات تروریستی و خرابکاری در کشور	۱۵
۳٪	۳٪	۹۳٪	۰٪	۳٪	۳٪	۱۷٪	۷۷٪	تجاوز و نقض حریم مرزهای کشور	۱۶
۳٪	۳٪	۹۳٪	۰٪	۳٪	۳٪	۳۳٪	۶۰٪	توانایی بکارگیری سلاح-های نوظهور (لیزری، الکترو مغناطیسی و..)	۱۷
۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۰٪	۰٪	۱۰٪	۱۳٪	۷۷٪	اقدامات جنگ الکترونیک	۱۸
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۲۰٪	۷۷٪	توانایی از کار انداختن شبکه‌های فرماندهی و کنترل	۱۹
۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۰٪	۰٪	۱۰٪	۱۳٪	۷۷٪	جنگ اطلاعاتی علیه کشور	۲۰
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۲۰٪	۷۷٪	نفوذ در سازمان‌های تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر	۲۱
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۱۳٪	۸۳٪	تعمیق و گسترش نفوذ و حضور عناصر و	۲۲

								جریان‌های همسو با دشمن در ایران	
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۱۰٪	۸۷٪	ترور نخبگان، دانشمندان و افراد تأثیرگذار	۲۳
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۷٪	۹۰٪	انجام عملیات بیوتروریسم	۲۴
۱٪	۶٪	۹۳٪	۰٪	۱٪	۶٪	۲۲٪	۷۱٪	میانگین اقدامات نظامی	

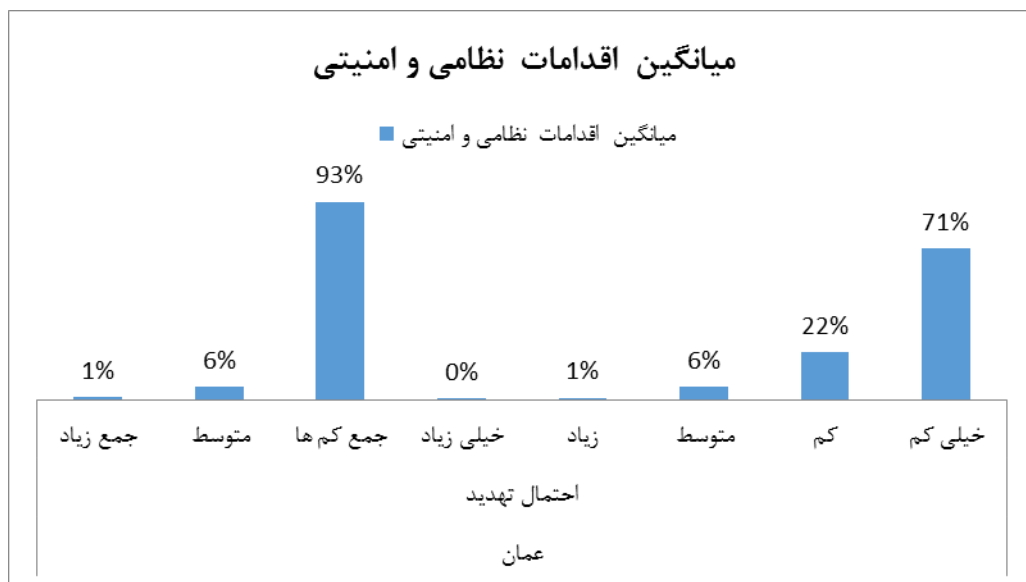
یافته‌ها

ارزیابی کمی تهدیدهای کشور عراق:

ارزیابی کمی تهدیدات نظامی:

جدول (۴): ارزیابی تهدیدات نظامی کشور عراق

نمودار (۱) میانگین تهدیدات نظامی کشور عراق

پس از ارزیابی کمی اقدامات نظامی متصور از سوی کشور عراق، اولویت‌بندی تهدیدات به

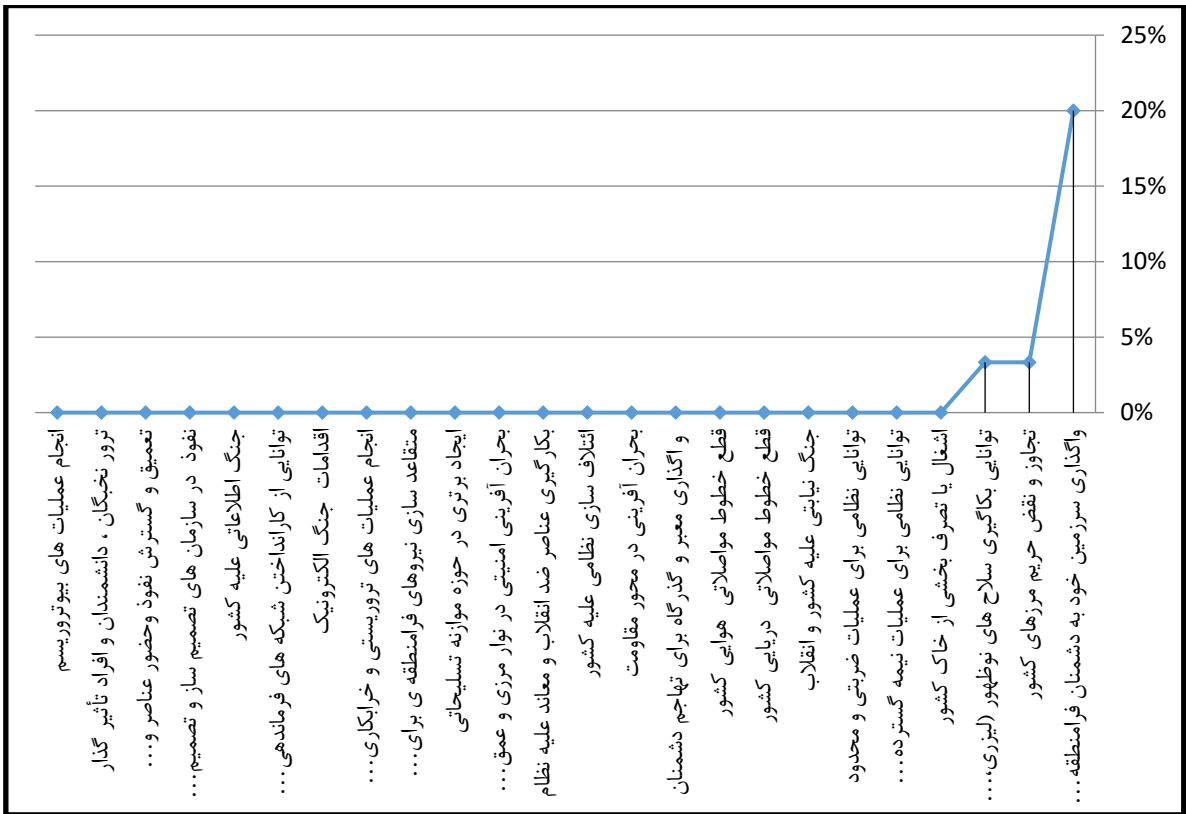
شرح جدول زیر به دست آمد:

جدول (۵) اولویت‌بندی تهدیدات عراق پس از تحلیل کمی

اولویت	عنوان تهدید	درصد
۱	واگذاری سرزمین خود به دشمنان فرامنطقه‌ای ایران	۲۰٪
۲	تجاوز و نقض حریم مرزهای کشور	۳٪
۲	توانایی بکارگیری سلاح‌های نوظهور (لیزری، الکترو مغناطیسی و..)	۳٪
-	اشغال یا تصرف بخشی از خاک کشور	۰٪
-	توانایی نظامی برای عملیات نیمه گسترده نظامی	۰٪
-	توانایی نظامی برای عملیات ضربتی و محدود	۰٪
-	جنگ نیابتی علیه کشور و انقلاب	۰٪
-	قطع خطوط مواصلاتی دریایی کشور	۰٪
-	قطع خطوط مواصلاتی هوایی کشور	۰٪
-	و اگذاری معبر و گذرگاه برای تهاجم دشمنان	۰٪
-	بحران آفرینی در محور مقاومت	۰٪
-	ائتلاف نظامی علیه کشور	۰٪
-	بکارگیری عناصر ضد انقلاب و معاند علیه نظام	۰٪
-	بحران آفرینی امنیتی در نوار مرزی و عمق کشور	۰٪
-	ایجاد برتری در حوزه موازنه تسلیحاتی	۰٪
-	متقاعدسازی نیروهای فرامنطقه‌ای برای تهاجم نظامی	۰٪
-	انجام عملیات تروریستی و خرابکاری در کشور	۰٪
-	اقدامات جنگ الکترونیک	۰٪
-	توانایی از کار انداختن شبکه‌های فرماندهی و کنترل	۰٪
-	جنگ اطلاعاتی علیه کشور	۰٪
-	نفوذ در سازمان‌های تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر	۰٪

تعمیق و گسترش نفوذ و حضور عناصر و جریان‌های همسوبا دشمن در ایران	٪۰
ترور نخبگان ، دانشمندان و افراد تأثیرگذار	٪۰
انجام عملیات بیوتروریسم	٪۰

نمودار (۲) اولویت‌بندی تهدیدات عراق پس از تحلیل کمی

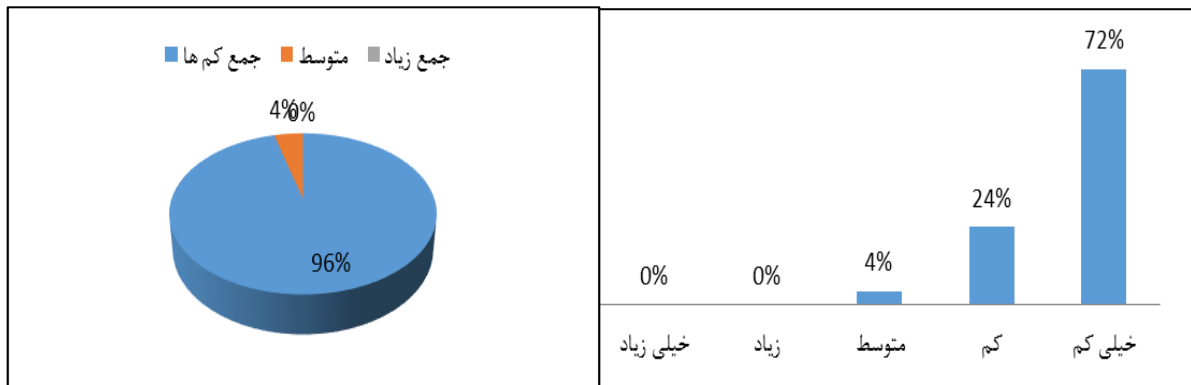

ارزیابی کمی تهدیدات اجتماعی-فرهنگی:

جدول (۵) ارزیابی کمی تهدیدات اجتماعی-فرهنگی کشور عراق

عراق								اقدامات اجتماعی فرهنگی	رتبه
احتمال تهدید									
جمع زیاد	متوسط	جمع کم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم		
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۱۷٪	۸۰٪	میزان جمعیت کشور هدف	۱
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۲۷٪	۷۰٪	ترویج و گسترش فرهنگ (نفوذ فرهنگی)	۲
۰٪	۷٪	۹۳٪	۰٪	۰٪	۷٪	۲۳٪	۷۰٪	تأثیرگذاری بر گروه های قومی و مذهبی داخل کشور	۳
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۱۷٪	۸۰٪	تأثیرگذاری بر جریان های قومی و مذهبی در جدار مرزها و خارج کشور	۴
۰٪	۰٪	۱۰۰٪	۰٪	۰٪	۰٪	۲۰٪	۸۰٪	سلب انگیزه و ایجاد ناامیدی در کشور	۵
۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۰٪	۰٪	۱۰٪	۳۰٪	۶۰٪	ایران هراسی و شیعه هراسی	۶
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۲۷٪	۷۰٪	تضعیف روحیه خودباوری و القای خودباختگی در داخل کشور	۷
۰٪	۳٪	۹۷٪	۰٪	۰٪	۳٪	۳۰٪	۶۷٪	تأثیرگذاری بر توازن جمعیت ج.ا.ایران (سنی سازی ایران)	۸
۰٪	۴٪	۹۶٪	۰٪	۰٪	۴٪	۲۴٪	۷۲٪	میانگین اقدامات اجتماعی و فرهنگی	

نمودار (۳) میانگین تهدیدات اجتماعی-فرهنگی کشور عراق

در مجموع بعد از ارزیابی کمی اقدامات اجتماعی- فرهنگی متصور از سوی کشور عراق، اولویت‌بندی تهدیدات به شرح جدول زیر احصا شد:

جدول (۶) اولویت‌بندی تهدیدات اجتماعی- فرهنگی کشور عراق پس از تحلیل کمی

اولویت	عنوان تهدید	درصد
-	میزان جمعیت کشور هدف	۰٪
-	ترویج و گسترش فرهنگ (نفوذ فرهنگی)	۰٪
-	تأثیرگذاری بر گروه‌های قومی و مذهبی داخل کشور	۰٪
-	تأثیرگذاری بر جریان‌های قومی و مذهبی در جدار مرزها و خارج کشور	۰٪
-	سلب انگیزه و ایجاد ناامیدی در کشور	۰٪
-	ایران هراسی و شیعه هراسی	۰٪
-	تضعیف روحیه خودباوری و القای خودباختگی در داخل کشور	۰٪

-	تأثیرگذاری بر توازن جمعیت ج.ا.ایران (سنی‌سازی ایران)	٪۰
---	--	----

نمودار (۵) اولویت‌بندی تهدیدات اجتماعی - فرهنگی کشور عراق پس از تحلیل کمی

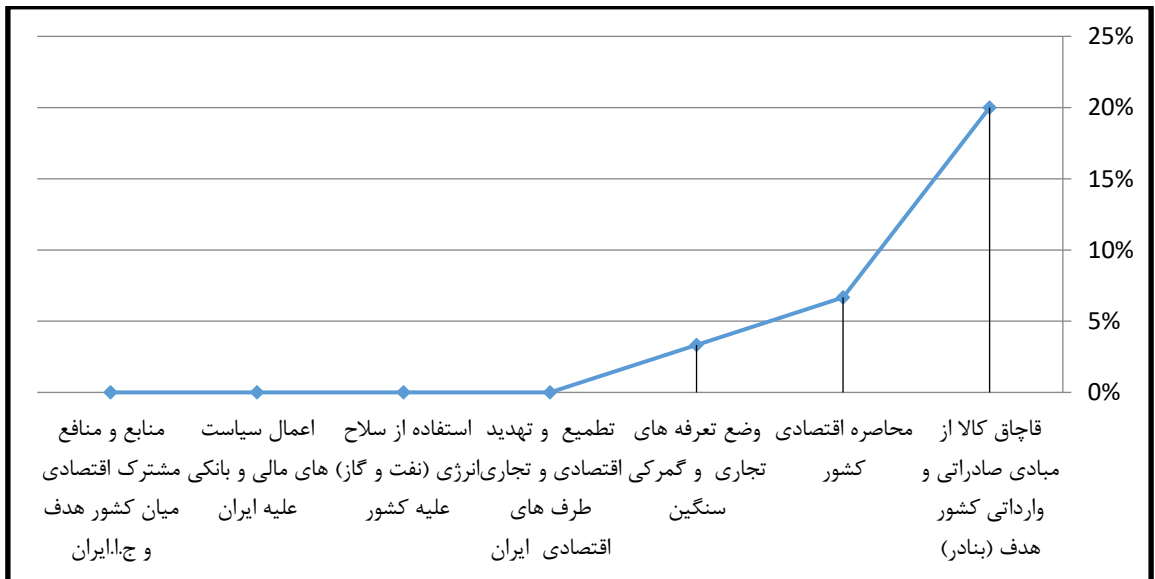
از نظر شما اقدامات اقتصادی تهدیدآمیز ذیل دارای چه میزان احتمال وقوع از سوی کشور مذکور (عراق) است؟								رتبه	اقدامات اقتصادی
عراق									
احتمال تهدید									
جمع زیاد	متوسط	جمع کم‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۰٪	۲۰٪	۸۰٪	۰٪	۰٪	۲۰٪	۳۰٪	۵۰٪	۱	تطمیع و تهدید اقتصادی و تجاری طرف‌های اقتصادی ایران
۰٪	۱۳٪	۸۷٪	۰٪	۰٪	۱۳٪	۲۷٪	۶۰٪	۲	استفاده از سلاح انرژی (نفت و گاز) علیه کشور
۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۰٪	۰٪	۱۰٪	۲۷٪	۶۳٪	۳	اعمال سیاست‌های مالی و بانکی علیه ایران
۰٪	۲۷٪	۷۳٪	۰٪	۰٪	۲۷٪	۲۷٪	۴۷٪	۴	منابع و منافع مشترک اقتصادی میان کشور هدف و ج.ا.ایران
۲۰٪	۲۷٪	۵۳٪	۳٪	۱۷٪	۲۷٪	۱۳٪	۴۰٪	۵	قاچاق کالا از مبادی صادراتی و وارداتی (مناطق مرزی)
۷٪	۱۰٪	۸۳٪	۰٪	۷٪	۱۰٪	۲۳٪	۶۰٪	۶	محاصره اقتصادی کشور

در مجموع، بعد از ارزیابی کمی اقدامات اقتصادی متصور از سوی کشور عراق، اولویت‌بندی تهدیدات به شرح جدول زیر (جدول ۷) احصا شد:

جدول (۷) اولویت‌بندی تهدیدات اقتصادی کشور عراق پس از تحلیل کمی

اولویت	عنوان تهدید	درصد
۱	قاچاق کالا از مبادی صادراتی و وارداتی (مناطق مرزی)	۲۰٪
۲	محاصره اقتصادی کشور	۷٪
۳	وضع تعرفه‌های تجاری و گمرکی سنگین	۳٪
-	تطمیع و تهدید اقتصادی و تجاری طرف‌های اقتصادی ایران	۰٪
-	استفاده از سلاح انرژی (نفت و گاز) علیه کشور	۰٪
-	اعمال سیاست‌های مالی و بانکی علیه ایران	۰٪
-	منابع و منافع مشترک اقتصادی میان کشور هدف و ج.ا.ایران	۰٪

نمودار (۶) اولویت‌بندی تهدیدات اقتصادی عراق پس از تحلیل کمی

ارزیابی کمی تهدیدات علمی - فناوری:

جدول (۸) ارزیابی کمی تهدیدات علمی - فناوری

از نظر شما اقدامات علمی و فناوری تهدیدآمیز ذیل دارای چه میزان احتمال وقوع از سوی کشور مذکور (عراق) است؟								رتبه	
عراق									
احتمال تهدید									
جمع زیاد	متوسط	جمع کمها	کمترین زیاد	زیاد	متوسط	کم	زیادترین	اقدامات علمی و فناوری	
۳٪	۱۰٪	۸۷٪	۰٪	۳٪	۱۰٪	۱۷٪	۷۰٪		۱ بهره‌گیری از فناوری‌های فضایی در راستای تهدید
۷٪	۱۳٪	۸۷٪	۰٪	۰٪	۱۳٪	۳۰٪	۵۷٪		۲ بهره‌گیری از نسل جدید فناوری‌های نظامی
۱۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۰٪	۰٪	۱۰٪	۳۰٪	۶۰٪		۳ استفاده از انواع ربات‌ها در راستای تهدید
۱۳٪	۳٪	۹۳٪	۰٪	۳٪	۳٪	۲۷٪	۶۷٪		۴ استفاده از فناوری‌های همگرا
۱۷٪	۱۰٪	۸۷٪	۰٪	۳٪	۱۰٪	۲۰٪	۶۷٪		۵ استفاده از فناوری‌های ناتو
۲۰٪	۱۳٪	۸۷٪	۰٪	۰٪	۱۳٪	۳۳٪	۵۳٪		۶ جذب نخبگان علمی کشور
۱۲٪	۱۰٪	۸۸٪	۰٪	۲٪	۱۰٪	۲۶٪	۶۲٪	میانگین اقدامات علمی و فناوری	

پس از ارزیابی کمی اقدامات علمی فناوری متصور از سوی کشور عراق، اولویت‌بندی

تهدیدات به شرح جدول زیر احصا شد:

جدول (۹) اولویت‌بندی تهدیدات علمی فناوری کشور عراق پس از تحلیل کمی

اولویت	عنوان تهدیدات	درصد
-	جذب نخبگان علمی کشور	۰٪
-	استفاده از فناوری‌های ناتو	۰٪
-	استفاده از فناوری‌های همگرا	۰٪

استفاده از انواع ربات‌ها در راستای تهدید	-%	-
بهره‌گیری از نسل جدید فناوری‌های نظامی	-%	-
بهره‌گیری از فناوری‌های فضای در راستای تهدید	-%	-

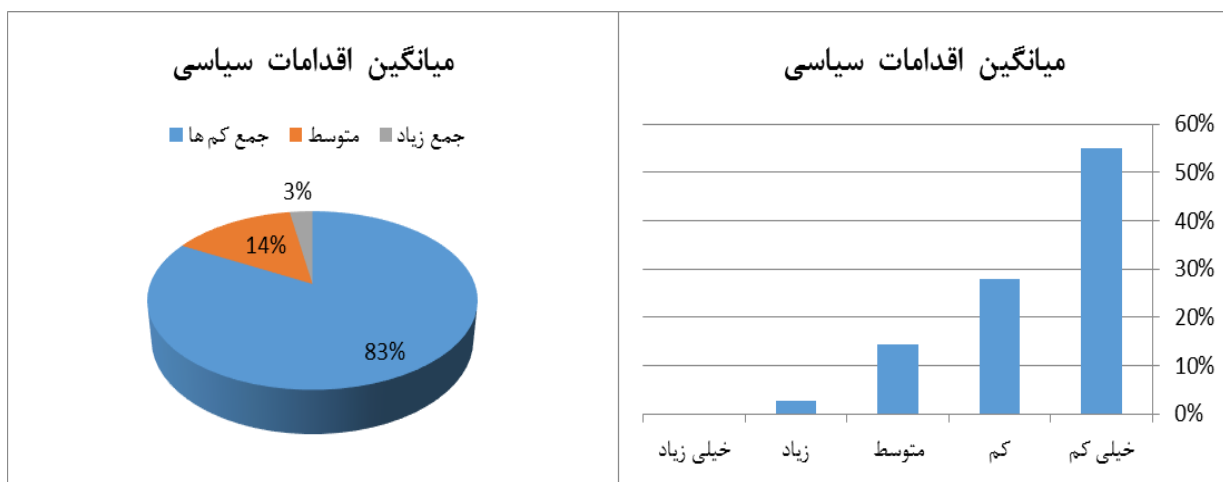
ارزیابی کمی تهدیدات سیاسی - حقوقی:

جدول (۱۰) ارزیابی کمی تهدیدات سیاسی - حقوقی کشور عراق

از نظر شما اقدامات سیاسی و حقوقی تهدیدآمیز ذیل دارای چه میزان احتمال وقوع از سوی کشور مذکور (عراق) است؟								تعداد	اقدامات سیاسی
عراق									
احتمال تهدید									
بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	بسیار کم	کم	زیاد	بسیار زیاد	
۳٪	۳٪	۹۳٪	۰٪	۳٪	۳٪	۳۷٪	۵۷٪	۱	ساختار سیاسی شکننده کشور هدف
۰٪	۱۷٪	۸۳٪	۰٪	۰٪	۱۷٪	۲۷٪	۵۷٪	۲	تعمیق شکاف سیاسی به‌منظور براندازی
۰٪	۱۳٪	۸۷٪	۰٪	۰٪	۱۳٪	۳۰٪	۵۷٪	۳	محدودسازی حوزه‌ی نفوذ و اثرگذاری ج.ا.ایران در منطقه و جهان
۳٪	۱۰٪	۸۷٪	۰٪	۳٪	۱۰٪	۳۷٪	۵۰٪	۴	ائتلاف و اجماع سیاسی علیه ایران؛
۱۷٪	۲۷٪	۵۷٪	۰٪	۱۷٪	۲۷٪	۱۳٪	۴۳٪	۵	تأثیرگذاری بازیگران سیاسی فرامنطقه‌ای بر کشور هدف
۳٪	۱۰٪	۸۷٪	۰٪	۳٪	۱۰٪	۲۷٪	۶۰٪	۶	متهم‌سازی سیاسی ایران در مجامع بین‌المللی

۷	هم‌راستایی با سیاست‌های کلان دشمنان	۴۰٪	۳۳٪	۲۷٪	۰٪	۰٪	۰٪	۲۷٪	۷۳٪	۰٪
۸	لابی‌گری سیاسی و حقوقی در مجامع جهانی علیه ایران	۵۷٪	۳۳٪	۱۰٪	۰٪	۰٪	۰٪	۱۰٪	۹۰٪	۰٪
۹	استفاده ابزاری از مجامع حقوقی و تشکل دادن پرونده های حقوقی علیه ایران	۶۳٪	۲۳٪	۱۳٪	۰٪	۰٪	۰٪	۱۳٪	۸۷٪	۰٪
۱۰	ایدئولوژی سیاسی حکومت	۶۷٪	۲۰٪	۱۳٪	۰٪	۰٪	۰٪	۱۳٪	۸۷٪	۰٪
	میانگین اقدامات سیاسی	۵۵٪	۲۸٪	۱۴٪	۳٪	۰٪	۰٪	۱۴٪	۸۳٪	۳٪

نمودار (۷) میانگین تهدیدات سیاسی کشور عراق

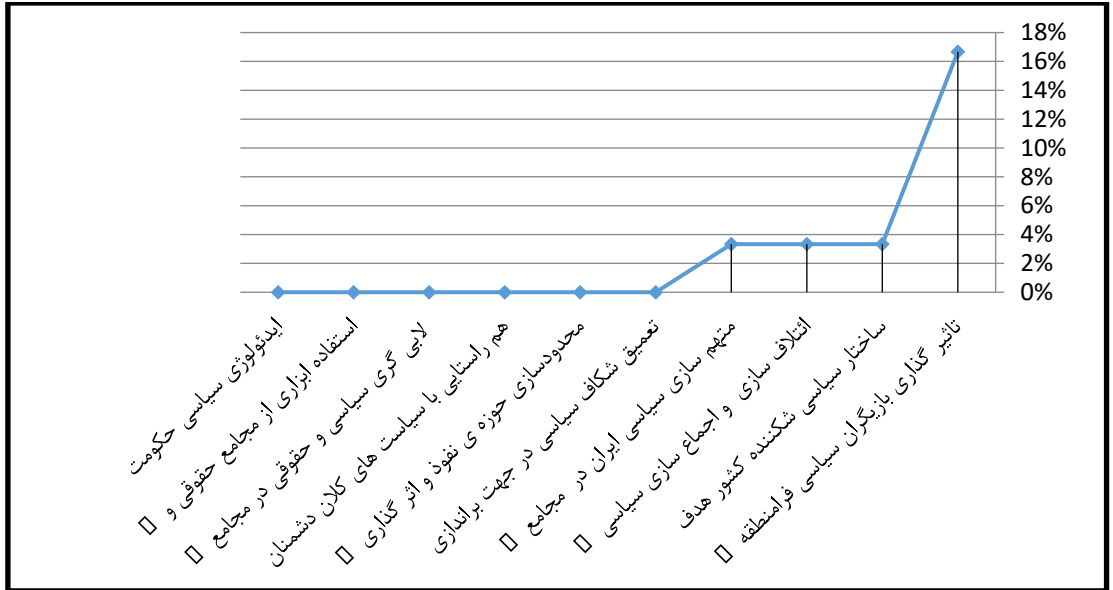

روی هم رفته، پس از ارزیابی کمی اقدامات سیاسی - حقوقی متصور از سوی کشور عراق، اولویت‌بندی تهدیدات به شرح جدول زیر احصا شد:

جدول (۱۱) اولویت‌بندی تهدیدات سیاسی - حقوقی کشور عراق پس از تحلیل کمی

اولویت	عنوان تهدیدات	درصد
۱	تاثیرگذاری بازیگران سیاسی فرامنطقه‌ای بر کشور هدف	٪۱۷
۲	ساختار سیاسی شکننده کشور هدف	٪۳
۳	ائتلاف‌سازی و اجماع سیاسی برای مقابله با ایران؛	٪۳
۳	متهم‌سازی سیاسی ایران در مجامع بین‌المللی	٪۳
-	تعمیق شکاف سیاسی در راستای براندازی	٪۰
-	محدودسازی حوزه‌ی نفوذ و اثرگذاری ج.ا.ایران در منطقه و جهان	٪۰
-	هم‌راستایی با سیاست‌های کلان دشمنان	٪۰
-	لابی‌گری سیاسی و حقوقی در مجامع جهانی علیه ایران	٪۰
-	استفاده ابزاری از مجامع حقوقی و تشکل دادن پرونده‌های حقوقی علیه ایران	٪۰
-	ایدئولوژی سیاسی حکومت	٪۰

نمودار (۸) اولویت‌بندی تهدیدات سیاسی - حقوقی کشور عراق پس از تحلیل کمی

ارزیابی کمی تهدیدات سایبری

نمودار (۱۲) ارزیابی کمی تهدیدات سایبری کشور عراق

از نظر شما اقدامات سایبری تهدیدآمیز ذیل دارای چه میزان احتمال وقوع از سوی کشور مذکور (عراق) است؟								اقدامات سایبری و مجازی
عراق								
احتمال تهدید								
بسیار کم	کمتر از متوسط	متوسط	بیشتر از متوسط	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	بسیار زیاد	
۰%	۱۰%	۹۰%	۰%	۰%	۱۰%	۲۰%	۷۰%	بهره‌مندی از فناوری‌های برتر سایبری
۰%	۱۰%	۹۰%	۰%	۰%	۱۰%	۲۰%	۷۰%	استفاده از جنگ روانی بر ضد اراده ملی در بستر فضای مجازی
۰%	۳%	۹۷%	۰%	۰%	۳%	۲۰%	۷۷%	توانایی در حمله سایبری به اهداف نظامی و غیر نظامی
۰%	۸%	۹۲%	۰%	۰%	۸%	۲۰%	۷۲%	میانگین اقدامات سایبری و مجازی

بعد از ارزیابی کمی اقدامات سایبری متصور از سوی کشور عراق، اولویت‌بندی تهدیدات به شرح جدول زیر به‌دست آمد:

جدول (۱۳) اولویت‌بندی تهدیدات سایبری و مجازی کشور عراق پس از تحلیل کمی

اولویت	عنوان تهدید	درصد
-	بهره‌مندی از فن‌آوری‌های برتر سایبری	۰٪
-	استفاده از جنگ روانی بر ضد اراده‌ی ملی در بستر فضای مجازی	۰٪
-	توانایی در حمله سایبری به اهداف نظامی و غیر نظامی	۰٪

ارزیابی کمی تهدیدات زیست‌محیطی:

جدول (۱۴) ارزیابی کمی تهدیدات زیست‌محیطی کشور عراق

از نظر شما اقدامات زیست‌محیطی تهدیدآمیز ذیل دارای چه میزان احتمال وقوع از سوی کشور مذکور (عراق) است؟

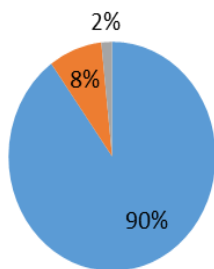
ردیف	اقدامات زیست‌محیطی	عراق							
		احتمال تهدید							
		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متوسط	بسیار کم	بسیار زیاد
۱	ایجاد بحران‌های زیستی	۶۰٪	۳۳٪	۳٪	۰٪	۳٪	۳٪	۹۳٪	۳٪
۲	آلودگی در رودخانه‌های مرزی مشترک	۶۰٪	۲۰٪	۱۷٪	۰٪	۳٪	۸۰٪	۱۷٪	۳٪
۳	توانایی برای پی‌ریزی تهدیدات الکتروژئودینامیک	۷۰٪	۲۰٪	۱۰٪	۰٪	۰٪	۹۰٪	۱۰٪	۰٪
۴	تهدیدات زیستی ناشی از ریزگردها	۷۳٪	۲۳٪	۳٪	۰٪	۰٪	۹۷٪	۳٪	۰٪
۵	کشمکش بر سر منابع (محدودیت منابع معدنی و انرژی)	۷۰٪	۱۷٪	۱۰٪	۳٪	۰٪	۸۷٪	۱۰٪	۳٪

۰٪	۷٪	۹۳٪	۰٪	۰٪	۷٪	۲۷٪	۶۷٪	شدت یافتن مشکلات بیولوژیکی از جمله وارد کردن محصولات تراریخته	۶
۲٪	۸٪	۹۰٪	۱٪	۱٪	۸٪	۲۳٪	۶۷٪	میانگین اقدامات زیست محیطی	

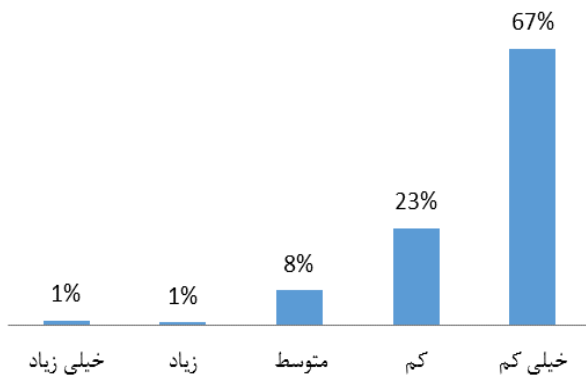
نمودار (۹) میانگین تهدیدات زیست محیطی کشور عراق

میانگین اقدامات زیست محیطی

■ جمع کم ها ■ متوسط ■ جمع زیاد

میانگین اقدامات زیست محیطی

روی هم رفته، پس از ارزیابی کمی اقدامات زیست محیطی متصور از سوی کشور عراق، اولویت بندی تهدیدات به شرح جدول زیر به دست آمد:

جدول (۱۵) اولویت بندی تهدیدات زیست محیطی کشور عراق پس از تحلیل کمی

اولویت	عنوان تهدید	درصد
۱	ایجاد بحران های زیست محیطی	۳٪
۱	آلودگی در رودخانه های مرزی مشترک	۳٪
۱	کشمکش و تنش بر سر منابع (مانند اروندرود و نقض معاهده ی الجزایر)	۳٪
-	توانایی برای پی ریزی تهدیدات الکتروژئودینامیک	۰٪

٪۰	تهدیدات زیستی ناشی از ریزگردها	-
٪۰	شدت یافتن مشکلات بیولوژیکی از جمله وارد کردن محصولات تراریخته	-

منابع فارسی

۱. اخباری، محمد و محمدحسن نامی (۱۳۸۹). جغرافیای مرز با تاکید بر ایران، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
۲. رشنو، نبی الله (۱۳۹۳). بررسی مقایسه‌ای مفهوم امنیت در مکاتب متأخر امنیتی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۶۶، شماره ۳، صص ۳۰-۷.
۳. صالح‌نیا، علی و حسین بختیاری (۱۳۹۷)، اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله مراتبی، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، سال ۲۷، ش ۲۴، صص ۲۷۸-۲۵۵.
۴. صفوی، سید حمزه و امین صادقی بکیانی (۱۳۹۵)، تهدیدشناسی محیط امنیتی پیرامونی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با داعش؛ بحرانی ژئوپلیتیک در جهان اسلام، اولین همایش بین المللی بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام، تهران، موسسه آینده پژوهی جهان اسلام.
۵. عبدالله خانی، علی (۱۳۹۲)، نظریه‌های امنیت؛ مقدمه‌ای بر طرح ریزی دکترین امنیت ملی، تهران، انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران
۶. کلاتری، فتح‌الله و اصغر افتخاری (۱۳۹۷)، بررسی و تبیین راهبرد تهدید در مقابل تهدید در سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه سیاست دفاعی، سال ۲۲، شماره ۸۸، صص ۹۰-۶۳.
۷. لیندگرن، ماتس و هانس باند هولد (۱۳۹۶)، طراحی سناریو؛ پیوند بین آینده و راهبرد، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی

منابع انگلیسی

1. Adshead, F., Thorpea, A., and Rutter, J. (2016). Sustainable development and public health: A national perspective, *Public Health* (120), pp: 102–115.
2. Attfield, R. and Wilkins, B. (2018). *International justice and the third world*, London: Routledge
3. Aynal, M. (2015). *The Third World Security Predicament, State Making, Regional Conflict and the International*, London: Lynn Rienner Publishers.
4. Beyes, T. & Steyaert, C. (2012). Spacing organization: non-representational theory and performing organizational space. *Organization*, 19, 45-61.
5. Boggs, S., (2019). *International Boundaries: a Study of Boundary Function and Problems*. New York, Columbia University Press, second edition.
6. Bowen, W. (2013). *AHP: Multiple Criteria Evaluation, in Klosterman, R. et al (Eds), Spreadsheet Model for Urban and Regional Analysis*, New Brunswick: Center for Urban policy Research.
7. Cavallaro, F (2010). A Comparative Assessment thin-film photovoltaic production processes using the ELECTRE III method, *Energy Policy* (38): 463- 474